

%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.html [in Ukrainian].

3. Karas, H. (2010). Fitsalovych Ivan [Fitsalovich Ivan]. Ivano-Frankivsk: entsyklopedychnyi slovnyk / avtory-uporiadnyky H. Karas, R. Dida, M. Holovaty, B. Havryliv. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. S. 443–444 [in Ukrainian].

4. Fitsalovych, I. (2023). My orliata z hir Karpatskykh: vokalno-khorovi tvory [We are eagles from the Carpathian mountains: vocal and choral works] / uporiad. M. Savka, A. Savka. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 120 s. [in Ukrainian].

5. Shevchuk, O. (2000). Peredmova [Preface]. Filts Bohdana. Svite tykhyi: tvory dlia dytiachoho khoru. Ternopil: SMP «ASTON». S. 3–4. [in Ukrainian].

6. Kopchuk-Kashetska, M., Tsiuniak, O., Dovbenko, S. (2023). Spiritual education of students of the new ukrainian school in wartime. Mountain School of Ukrainian Carpaty. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. № 28. S. 109–112. [in English].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАРАСЬ Ганна Василівна – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: музична культура української діаспори, музичне краєзнавство, історія вокально-хорового виконавства, менеджмент культури, мистецтва, освіти, педагогіка вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KARAS Hanna Vasyliuna – Doctor of Arts, Professor, Professor of the Department of Music Education and Conducting Methods Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

Scientific interests: musical culture of the Ukrainian diaspora, local music history, history of vocal and choral performance, management of culture, art, education, higher school pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024 р.

УДК 373.091.2:37.014.12(=214.58)(437.6)(045)
DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-342-346

БОНДАР Тамара Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Мукачівського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>,

e-mail: tamara_bondar@yahoo.com

ПОЛІТИКА «ДВОЗМІННИХ» ШКІЛ: ПРАВО НА ОСВІТУ ДІТЕЙ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті аргументовано значущість вивчення досвіду правозахисників Словачької Республіки в галузі освіти, зокрема лобювання питання залучення дітей ромського населення до середовища закладів загальної освіти. Вивчено питання «двозмінних» закладів освіти, що позиціонуються урядом Словачької Республіки як ефективний шлях забезпечення дітей ромського населення доступною, якісною освітою. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлено особливості державної політики словачького уряду в галузі інклюзивної освіти: формування державної політики щодо осіб з особливими освітніми потребами взагалі та дітей ромського населення зокрема під впливом політики Європейського Союзу; реформування освіти для залучення дітей ромського населення з метою подолання економічних і соціальних труднощів; складність реалізації програм, попри допомогу Європейського Союзу, наскрізність і наступність траєкторії інклюзивної освіти, що відображені в змісті політичних ініціатив уряду країни; інтенсифікація фінансування розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив. Проаналізовано зусилля громадських організацій, захисників прав людини щодо подолання сегрегації в Словачькій Республіці через пояснення сутності «двозмінних» шкіл для дітей ромського населення. Підкреслено, що громадські організації, зокрема Центр громадянських прав і прав людини, активно виступають проти такого формату навчання, стверджуючи, що «двозмінні» школи призводять до подальшої сегрегації ромських дітей, замість сприяння їхній інтеграції в загальну систему освіти. Констатовано наполегливість у розумінні недоцільності інвестицій Європейського Союзу в розвиток цих шкіл, які вважають виключно інституційним закріпленням сегрегації. За даними досліджень, система двозмінних шкіл створює умови, в яких ромські діти ізольовані від інших учнів, що суперечить основним принципам рівного доступу до освіти. Підкреслено значущість державної політики на розвиток інклюзивної освіти, а не на підтримку сегрегованих закладів освіти.

Перспективні напрями дослідження пов'язані з аналізом змісту траєкторії інклюзивної освіти в Словачькій Республіці, що відображений в змісті політичних ініціатив уряду країни і спрямований на інтенсифікацію розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив.

Ключові слова: діти ромського населення, «двозмінні школи», сегрегація, маргіналізація, ромські громади, доступ до якісної освіти, Словаччина, політика уряду, міжнародний вплив.

BONDAR Tamara Ivanivna –

Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor,
Department of Preschool, Primary Education Pedagogy and
Educational Management

Mukachevo State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>,

e-mail: tamara_bondar@yahoo.com

«DOUBLE-SHIFT» OPERATION POLICY: RIGHT TO EDUCATION OF THE ROMA POPULATION CHILDREN IN THE SLOVAK REPUBLIC

The article argues the importance of studying the experience of human rights defenders in the Slovak Republic in the field of education, in particular, who are lobbying the issue of the Roma children involvement in the general education institutions environment. The issue of «two-shift» educational institutions, which are positioned by the government of the Slovak Republic as an effective way to provide Roma children with affordable, high-quality education, is studied. Based on the analysis of psychological and pedagogical sources, the peculiarities of the Slovak government state policy in the field of inclusive education are highlighted: the influence of the European Union policy related to the state policy regarding persons with special educational needs in general and the Roma population children, in particular; education reforms to provide Roma children with quality education in order to overcome economic and social difficulties; the complexity of program implementation, despite the help of the European Union, the comprehensiveness and continuity of the trajectory of inclusive education, which are reflected in the content of political initiatives of the country's government; intensification of funding for the development of inclusive education through a number of legislative initiatives. The efforts of public organizations and human rights defenders to overcome segregation in the Slovak Republic by explaining the notion of «double-shift» operation for Roma children are analyzed. It is emphasized that public organizations, in particular the Center for Civil and Human Rights, actively oppose this format of education, claiming that «double-shift» schools lead to further segregation of Roma children, instead of promoting their integration into the general education system. Persistence in understanding the inexpediency of the European Union's investments in the development of these schools, which they consider to be the only institutional consolidation of segregation, was noted. According to research, the system of «two-shift» operation creates conditions in which Roma children are isolated from other students, which contradicts the basic principles of equal access to education. The significance of the state policy for the development of inclusive education, and not for the support of segregated educational institutions, is emphasized.

Prospective areas of research are related to the analysis of the content of the trajectory of inclusive education in the Slovak Republic, which is reflected in the content of political initiatives of the country's government and is aimed at intensifying the development of inclusive education through numerous legislative initiatives.

Key words: children of the Roma population, «double-shift schools», segregation, marginalization, Roma communities, access to quality education, Slovakia, government policy, international influence.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Наявна офіційна статистика в Словаччині й Україні не відображає дійсної чисельності ромського населення через декілька причин: страх дискримінації або соціальної стигматизації, що спонукає представників ромського населення ідентифікувати себе представниками інших національностей, щоб уникнути упередженого ставлення; недовіру до державних органів, що зумовлена історичним переслідування ромів у багатьох країнах, у тому числі й в Україні та Словаччині; кочовий або напівкочовий спосіб життя, що ускладнює можливість зафіксувати кількість населення в окремих регіонах чи країнах, високий рівень бідності та низька освіченість, що призводить до уникнення ромами участі в державних опитуваннях чи переписах. На території України густо населеними ромськими громадами вважають Закарпатську, Одеську, Дніпропетровську, Харківську та Черкаську області. У Словаччині скупчення ромського населення спостерігають переважно в східних і південно-східних районах країни. Для цих районів характерні економічні труднощі – високий рівень бідності, а також соціальна ізоляція. Основними регіонами з концентрацією ромів вважають Кошицький край, Пряшівський край, Банськобистрицький край та Нітранський край. Спільними для України і Словаччини є велика чисельність ромської етнічної меншини і питання включення дітей ромських громад в загальноосвітнє середовище країн.

Досвід Словаччини у включенні дітей ромів в освітнє середовище є складним і неоднозначним. Протягом останніх десятиліть Словаччина зіткнулася з викликами інтеграції ромського населення, яке є найбільш соціально вразливою та маргіналізованою групою. У країні впроваджують міжнародні програми та державні реформи для

поліпшення доступу ромських дітей до освіти. Уряд Словаччини працює над створенням умов для включення ромських дітей у загальні класи для запобігання практиці сегрегації. Для забезпечення підготовки ромських дітей до школи, уряд створює програми раннього розвитку, які передбачають залучення дітей до закладів дошкільної освіти. Програми раннього розвитку покликані забезпечити формування в дітей ромського населення мовної компетентності, розвитку соціальних навичок, що має уможливити адаптацію дітей до освітнього середовища. Проте на практиці значний відсоток ромських дітей продовжують відвідувати окремі спеціальні заклади освіти або відокремлені (сегреговані) класи через низку причин, серед яких мовні бар'єри, упередження та низький соціальний статус. Однією з причин, що гальмує інтеграцію й інклюзію називають існування так званих «двозмінних» шкіл в Словацькій республіці. Захисники прав людини, громадські організації Словаччини спрямовують значні зусилля на розв'язання низки питань, зокрема доцільного використання фондів Європейського Союзу й викорінення явища сегрегованих «двозмінних шкіл», забезпечення дітей ромського населення доступною освітою в закладах загальної освіти, що й актуалізує запропоновану розвідку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів інтегрування ромського населення в українське суспільство присвячені окремі дослідження вітчизняних науковців. Актуальною для професійної підготовки майбутніх педагогів є праця авторів-упорядників О. Войтенко та М. Тяглого [3], що спрямована на протидію стереотипам та упередженням щодо ромів в українському суспільстві. Автори презентують шляхи деконструкції наявних стереотипів через переосмислення історичного контексту. Запропоновані інтерактивні заняття та історичні

матеріали окреслюють проблеми і спонукають до критичного мислення, що уможливило подолання стереотипів. Питання захисту ромської спільноти як соціально вразливої групи вивчав В. Бакальчук [1]. У праці підкреслено значущість освіти на всіх її рівнях як ключового механізму інтеграції представників ромської спільноти в українське суспільство, а незнання державної мови та загальна неосвіченість виокремлено головними бар'єрами, що гальмують процеси інтеграції. Питання інтеграції дітей ромського населення в заклади загальної середньої освіти в Україні постають предметом дослідження в окремих наукових студіях Т. Атрощенко, М. Горват, К. Лабощ, О. Фізеші.

Державна політика Словацького уряду в контексті забезпечення рівних прав на освіту всім дітям є також малодослідженою і простежена в працях таких вітчизняних науковців як Т. Ключкович (аналіз «Стратегії інклюзивного підходу у вихованні та освіті», 2021 року). Авторка презентує хронологію законодавчих актів, що спрямовані на реалізацію інклюзивної стратегії [2]. Актуальними є праці К. Лабощ, присвячені питанню забезпечення рівного доступу до якісної освіти для представників ромської меншини в Словаччині [3]. Питання законодавчої бази, тенденцій розвитку інклюзивної освіти в закладах освіти Словацької Республіки студіюють зарубіжні вчені М. Hrabinská, К. Igarashi, М. Miskovic, Н. Kyuchukov. Забезпечення особливих освітніх потреб учнів в закладах освіти, білінгвальність як педагогічна проблема дітей ромського населення є у фокусі психолого-педагогічних досліджень А. Galisova, Н. Kyuchukov, I. Vaňkova. Проте, наукове зацікавлення викликає феномен «двозмінних» закладів освіти, що забезпечують, на думку багатьох словацьких політиків, якісний доступ дітям ромського населення до якісної освіти. В Україні вважають, що Словаччина, де ромська спільнота найчисельніша, спрямовує помітні зусилля на розв'язання низки питань, пов'язаних з інтеграцією ромського населення, зокрема на забезпечення дітей доступною освітою, що й актуалізує запропоновану розвідку.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей феномену «двозмінних» закладів початкової освіти і можливостей громадських організацій у контексті забезпечення рівних прав дітей ромського населення в Словацькій Республіці.

Виклад основного матеріалу. Членство Словацької Республіки в Європейському Союзі (далі – ЄС) із 2004 року суттєво вплинуло на фінансування програм, спрямованих на розвиток інклюзивної освіти, зокрема для ромських дітей. ЄС надає Словаччині значні ресурси та можливості для реалізації соціальних і освітніх програм, спрямованих на поліпшення доступу до якісної освіти для всіх груп населення, включаючи найбільш уразливі громади. Так, Словаччина отримала доступ до структурних та інвестиційних фондів Європейського Союзу, таких як Європейський соціальний фонд (ESF) та Фонд регіонального розвитку (ERDF). Ці кошти спрямовано на розвиток освітніх програм,

будівництво нових шкіл та модернізацію існуючих, а також на забезпечення кращого доступу до освітніх послуг для ромів та інших маргіналізованих груп.

ЄС виділяє окремі кошти на програми, що стосуються інтеграції ромів, зокрема освітні проекти. Такими програмами виокремлено «Стратегію рівності, інтеграції та залучення ромів на період до 2030 року» («Stratégiu rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030») / «Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030») 2021 [7], де наголошено, що якісна освіта залишається недоступною для дітей із маргіналізованих ромських громад, «План відновлення та стійкості» («Plán obnovy a odolnosti») 2021 року [6], де окреслено реформи, рекомендовані Європейською Комісією для Словаччини, «Перший план дій щодо реалізації стратегії забезпечення інклюзивного доступу до освіти на 2021 рік» («First Action Plan to the Strategy for Inclusive Access to Education for year 2021») [8], «Стратегія безперервної освіти та консультування на 2021 – 2030 роки» («Stratégiu celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030») 2021 р. [11], Стратегія інклюзивного підходу в освіті та навчанні» («Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní») (далі – «Стратегія») 2021 р. [9], що розроблено на основі Програмної заяви Уряду Словацької Республіки на 2020 – 2024 роки («Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2020–2024»), Стандарти ефективності професійної діяльності, стандарти змісту професійної діяльності та стандарти змісту діагностичної діяльності розроблені дослідницьким інститутом дитячої психології та патопсихології («Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie»), 2023 р. [13].

За підтримки ЄС Словаччина провадить модернізацію освітнього процесу через розроблення і впровадження інклюзивних програм у закладах освіти, що охоплюють програми професійної перепідготовки педагогічних працівників, підвищення готовності вчителів до професійної діяльності в інклюзивному середовищі, забезпечення додаткових ресурсів для закладів освіти з високою концентрацією ромських учнів, проекти для підвищення мотивації ромських дітей до навчання, а також соціальні програми для підтримки сімей.

Окрім загальнонаціональних програм, європейські фонди були спрямовані на підтримку регіональних ініціатив, що уможливило до прикладу, реалізацію місцевих освітніх проектів в регіонах з високою концентрацією ромського населення.

Проте неурядові організації, зокрема Центр з дослідження етнічності та культури (CVEK) і «Amnesty International Slovakia» ініціювали питання щодо двозмінних шкіл як механізму сегрегації ромських дітей у Словаччині. Використання двозмінних шкіл переважно для ромських дітей активно обговорювали на міжнародному рівні, підкреслюючи, що навчання в таких закладах освіти зменшує доступ до рівноправної освіти, поглиблює соціальну сегрегацію та ізоляцію ромської громади. Обґрунтовуючи сутність

проблеми, захисники прав людини наголошували, що на перший погляд, інвестиції в розбудову «двозмінних шкіл» можуть здатися раціональним способом розв'язання проблеми нестачі місць у закладах освіти та створення сприятливішого освітнього середовища для ромських дітей. Наприклад, деякі діти вперше отримали доступ до закладу освіти взагалі, ходити в їдальню або користуватися спортзалом. Проте, якщо така модернізація спрямована виключно на сегреговані за своєю сутністю школи, то наслідком вважають комфортнішу сегрегацію дітей замість докорінного подолання дискримінації в освіті. Що ще гірше, поліпшені умови в сегрегованих закладах освіти можуть слугувати сигналом усім етнічним громадам, що сегрегована освіта не лише прийнятна, але й інституційно підтримується та фінансується [7].

Така точка зору правозахисників суперечила позиції політиків Словацького уряду, яку можна проілюструвати словами С. Сітової (S. Síthová). Авторка підкреслює, що інклюзивним варто вважати кожен заклад освіти: спеціальну школу, масову школу з інтегрованою формою навчання чи без, оскільки важливо не класифікувати заклади освіти на звичайні та спеціальні, а підтримувати та розвивати всі без винятку школи. Спеціальні школи вважають фундаментом майбутніх змін і Міністерство освіти спрямовує значні зусилля на підтримку спеціальних шкіл, спрямовуючи кошти на створення мультисенсорних кімнат для надання корекційного та педагогічного супроводу дітям з особливими освітніми потребами, запровадження психолого-педагогічного супроводу, підготовку асистентів учителя, медичних працівників для закладів освіти [12].

У квітні 2023 року Європейська комісія передала Словаччині позов до Суду Європейського Союзу через довготривалу дискримінацію ромських дітей, зокрема через збереження сегрегованих шкіл, у тому числі суперечливих «двозмінних» шкіл. Попри презентовані урядом Словаччини законодавчі реформи, ЄС дійшов висновку, що Словаччина не зробила достатньо для розв'язання проблеми сегрегації в освіті, оскільки багато ромських дітей все ще перебувають у спеціальних або сегрегованих класах [7].

У грудні 2023 року Центр громадянських прав і прав людини у Словаччині разом із Словацьким національним центром прав людини знову звернулися до Європейської комісії, оскаржуючи використання урядом коштів ЄС для розширення цих сегрегованих двозмінних шкіл. Вони стверджували, що плани словацького уряду використовувати кошти ЄС для цих шкіл ще більше закріпили сегрегацію, що суперечить меті сприяння інклюзивній освіті.

У спробі подолати опір уряду Словаччини щодо спрямованості державної політики на розбудову двозмінних шкіл, 18 січня 2024 Сільвія Порубенова (S. Porubánová), відома словацька соціологиня та експертка з питань прав людини, Штефан Іванчо (Š. Ivanko), координатор програм Центру з питань громадянських прав та прав людини, Р. Слобода (R. Sloboda), директор

організації «Amnesty International Slovakia» звернулися до Європейської комісії з критикою неправильного використання європейських фондів, зокрема стосовно фінансування двозмінних шкіл у Словаччині. У своєму листі вони акцентували увагу на тому, що ці школи, які повинні були стати рішенням проблеми переповнених закладів освіти та забезпечити кращий доступ до освіти для ромських дітей, насправді стали засобом сегрегації. Вони наголосили увагу на тому факті, що фінансування так званих «двозмінних шкіл» замість підтримки інклюзії фактично сприяє відокремленню й соціальному сегрегуванню [10].

За словами авторів, «двозмінні школи», де ромські діти навчаються у другу зміну, окремо від решти учнів, створюють ізольовані умови, які не сприяють інтеграції ромів у суспільство. Хоча фінансування мало на меті покращити доступ до якісної освіти, натомість воно підтримує сегрегаційні практики, що порушують європейські стандарти щодо рівності та інклюзивності в освіті. Захисники прав людини закликали Європейську комісію переглянути програми фінансування, щоб спрямувати кошти на створення реального інклюзивного освітнього середовища, що забезпечує рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхньої національності чи соціального статусу.

Результати справи все ще відстежуються, а громадські організації продовжують виступати за реальні системні зміни в державній політиці Словацької Республіки. Постійні зусилля відображають занепокоєння захисників прав людини тим фактом, що модернізація шкільної інфраструктури «двозмінних» закладів освіти може лише посилити сегрегацію, а не сприяти інклюзивній, недискримінаційній освіті для ромських дітей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У статті проаналізовано зусилля громадських організацій, захисників прав людини щодо подолання сегрегації в Словацькій Республіці через пояснення сутності «двозмінних» шкіл для дітей ромського населення. Підкреслено, що громадські організації, зокрема Центр громадянських прав і прав людини, активно виступають проти такого формату навчання, стверджуючи, що «двозмінні» школи призводять до подальшої сегрегації ромських дітей, замість сприяння їхній інтеграції в загальну систему освіти. Констатовано наполегливість у розумінні недоцільності інвестицій Європейського Союзу в розвиток цих шкіл, які вважають виключно інституційним закріпленням сегрегації. За даними досліджень, система двозмінних шкіл створює умови, в яких ромські діти ізольовані від інших учнів, що суперечить основним принципам рівного доступу до освіти. Підкреслено значущість державної політики на розвиток інклюзивної освіти, а не на підтримку сегрегованих закладів освіти. Громадські організації продовжують інформувати громадськість про негативні наслідки таких шкіл та проводять адвокаційні кампанії для сприяння запровадженню інклюзивної освіти в Словаччині.

Перспективні напрями дослідження пов'язані з аналізом змісту траєкторії інклюзивної освіти в Словацькій Республіці, що відображений в змісті політичних ініціатив уряду країни і спрямований на інтенсифікацію розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики процесу інтеграції ромської спільноти в українське суспільство. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Дата оновлення: 08.12.2018. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Bakalchuk-5683e.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).

2. Ключкович Т. Інклюзивна освіта в Словаччині: нормативні основи та пріоритети розвитку. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених [Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка]*. Дрогобич, 2022. Вип. 54. Том 1. С. 280–285.

3. Лабош К. Я. Залучення дітей ромського населення до освітнього процесу: досвід Словаччини. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*: наук. журн. Сер.: Педагогіка та психологія. Мукачево, 2018. Вип. 2 (8). С. 220–222.

4. Роми: міфи та факти. Навчально-методичний посібник для вчителя з протидії ромофобії / Авт.-упоряд. О. Войтенко, М. Тяглий. Київ: Український центр вивчення історії Голокосту, 2018. 140 с.

5. Government of the Slovak Republic, Recovery and resilience plan for the Slovak Republic, adopted by the Government resolution of 28.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25932/1>.

6. Government of the Slovak Republic. Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030, adopted by the Government resolution of 7.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25860/1>.

7. Gunisova K. Amnesty International. EU must fight root causes of racial discrimination against Roma children in Slovak education. 2024. URL: <https://www.amnesty.eu/news/eu-must-fight-root-causes-of-racial-discrimination-against-roma-children-in-slovak-education/>

8. Kadlečíková J. 'The First Action Plan raises great expectations', *Minority Policy in Slovakia*, 3/2020, URL: <https://mensenovapolitika.eu/nuly-akcny-plan-vzbudzuje-velke-ocakavania/>.

9. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic, Strategy for inclusive approach to education – draft submitted for interdepartmental consultation process, 2021, URL: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/659>.

10. Porubánová S. Letter to European Commissioners, 18 January 2024. URL: https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2024/01/Joint-open-letter-to-EC_Slovakia.pdf

11. Stratégiu celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030», 2021. URL: https://www.minedu.sk/data/files/11044_strategia-celozivotneho-vzdelavania-a-poradenstva-na-roky-2021-2030.pdf

12. 'Svetlana Sithová: Special education is our priority', 23.9.2021, available at: <https://www.minedu.sk/svetlana-sithova-specialne-skolstvo-je-pre-nas-prioritou/>.

13. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. 2023. URL: <https://www.geneticke-syndromy.sk/zariadenie/vudpap-vyskumny-ustav-detskej-psychologie>

REFERENCES

1. Aktualni vyklyky protsesu intehratsiyi romskoyi spilnoty v ukraynske suspil'stvo. Analytychna zapyska. Natsionalnyy instytut stratehichnykh doslidzhen. Actual challenges of the process of integration of the Roma community into Ukrainian society. Analytical note. National Institute of Strategic Studies. Update date: old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Bakalchuk-5683e.pdf Accessed 03.04.2024).

2. Klyuchkovych, T. (2022). Inkluzivna osvita v Slovachchyni: normatyvni osnovy ta priorytety rozvytku

[Inclusive education in Slovakia: normative bases and development priorities] Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zb.nauk.prats molodykh vchenykh [Drohobyt'skyi derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Ivana Franka]. [Current issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists [Ivan Franko Drohobyt State Pedagogical University]. Drohobych. 54. 1. 280–285. [in Ukrainian].

3. Labosh, K. (2018). Zaluchennia ditey romskoho naselennia do osvitnoho prostoru: dosvid Slovachchyny [Involvement of Roma children in the educational process: the experience of Slovakia]. Naukovyy visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu: [Scientific Bulletin of Mukachevo State University]; nauk. zhurn. Ser.: Pedahohika ta psykholohiya. Mukachevo. 2(8). 220–222. [in Ukrainian].

4. Romy: mify ta fakty. Navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya vchytelya z protydiy romofobiyi [Roma: myths and facts. Teaching and methodical guide for teachers on combating] / Avt.-uporyad. O. Voytenko, M. Tyahlyy. Kyiv: Ukrayinskyi tsentr vvychnyia istoriyi Holokostu [Ukrainian Center for the Study of the History of the Holocaust], 2018. 140. [In Ukrainian]

5. Government of the Slovak Republic (2021). Recovery and resilience plan for the Slovak Republic, adopted by the Government resolution of 28.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25932/1>.

6. Government of the Slovak Republic (2021). Roma equality, inclusion, and participation strategy till 2030, adopted by the Government resolution of 7.4.2021, URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25860/1>.

7. Gunisova, K. (2024). Amnesty International. EU must fight root causes of racial discrimination against Roma children in Slovak education. URL: <https://www.amnesty.eu/news/eu-must-fight-root-causes-of-racial-discrimination-against-roma-children-in-slovak-education/>

8. Kadlečíková, J. (2020). 'The First Action Plan raises great expectations', *Minority Policy in Slovakia*. 3/2020. URL: <https://mensenovapolitika.eu/nuly-akcny-plan-vzbudzuje-velke-ocakavania/>.

9. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic (2021). Strategy for inclusive approach to education – draft submitted for interdepartmental consultation process, URL: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/659>.

10. Porubánová S. Letter to European Commissioners, 18 January 2024. URL: https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2024/01/Joint-open-letter-to-EC_Slovakia.pdf

11. Stratégiu celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030» (2021). URL: https://www.minedu.sk/data/files/11044_strategia-celozivotneho-vzdelavania-a-poradenstva-na-roky-2021-2030.pdf

12. Svetlana Sithová: Special education is our priority', 23.9.2021, available at: <https://www.minedu.sk/svetlana-sithova-specialne-skolstvo-je-pre-nas-prioritou/>.

13. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. 2023. URL: <https://www.geneticke-syndromy.sk/zariadenie/vudpap-vyskumny-ustav-detskej-psychologie>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОНДАР Тамара Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

Наукові інтереси: впровадження сучасних інноваційних технологій в освітній процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BONDAR Tamara Ivanivna – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of Department of Preschool, Primary Education Pedagogy and Educational Management Mukachevo State University.

Scientific interests: introduction of modern innovative technologies in the educational.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024 р.